

Кигали түзөтүүсүн ратификациялоо

Кыскача баяндама

Мазмуну

1. Мазмуну	3
2. Киришүү	3
3. Ратификациялоонун натыйжалары	3
4. Ратификациялоо жана күчүнө кириши	8
5. Ратификациялоого жана күчүнө киришине даярдык көрүү боюнча кадамдар	9
6. Ратификациялоо жөнүндө акт	13
Монреаль Протоколуна карата Кигали түзөтүүсү жөнүндө көп берилүүчү суроолор	15

1. Мазмуну

2016-жылдын 15-октябрында Озонду бузуучу заттар боюнча Монреаль Протоколунун Тараптары XXVIII жыйналышты өткөрдү, анда гидрофторуглероддорду (ГФУ) керектөөнү жана өндүрүүнү азайтуу жөнүндө макулдукка келишти. Кигали түзөтүүсү XXVIII/1 чечим менен кабыл алынды.

Кигали түзөтүүсүн ратификациялоого даярдык көрүүдө жардам берүү үчүн ушул кыскача баяндаманы Кыргызстандын Озон Борбору даярдады. Бул кыскача баяндама:

- Монреаль протоколун жана Кигали түзөтүүсүн сунуштайт;
- Түзөтүүнү ратификациялоонун натыйжаларын санап өтөт;
- ратификациялоонун жана күчүнө киришинин концепциясын түшүндүрөт;
- тиркемеде ратификациялоо үчүн өбөлгөлөрдүн моделин берет.

Ушул кыскача баяндамада берилген маалымат толук жана милдеттендирүүчү маалымат болуп саналбайт. Кыскача болушу үчүн бүткүл кыскача баяндамада ратификациялоо деген сөз «ратификациялоону, кабыл алууну жана бекитүүнү» белгилөө үчүн колдонулат¹.

2. Киришүү

Монреаль протоколу жана Кигали түзөтүүсү

Монреаль протоколу – бул курчап турган чөйрөнү коргоо боюнча көп тараптуу келишим, ал озонду бузуучу заттарды өндүрүүнү жана керектөөнү азайтуу аркылуу күндүн ашыкча ультра кызгылт көк нурларынан адамдын ден соолугунун жана курчап турган чөйрөнүн бузулушун ийгиликтүү четтетет. Монреаль протоколунун бир нече түзөтүүлөрү бар, соңкусу Кигали түзөтүүсү² болду, – бул Протоколго карата түзөтүүлөрдүн тизмеси боюнча бешинчиси жана ал көп учурда озонду бузуучу заттарды (ОБЗ) алмаштыруучу катары колдонрулган ГФУну керектөөнү азайтуу үчүн кабыл алынган. Бирок ГФУлар – булар ОБЗлар эмес, алар глобалдык ысып кетүүнүн зор потенциалы (ГЫП) бар күчтүү парник газдары болуп саналат.

Кигали түзөтүүсү боюнча мыйзамдуу милдеттенмелер

Кигали түзөтүүсү милдеттүү эл аралык макулдашуу же келишим болуп саналат, анын максаты эл аралык укуктардын жана милдеттенмелердин айрым тобун түзүү болуп эсептелет. Түзөтүү күчүнө кирээри менен Тарап³ түзөтүүгө ылайык юридикалык милдеттенмелерди кабыл алат.

3. Ратификациялоонун натыйжалары

Кигали түзөтүүсүнүн Тарабы болуу үчүн орчундуу себептер

¹ Эгерде кабыл алуу жана бекитүү ушул кыскача баяндаманын 5-бөлүмүндө өзүнчө талкууланган болсо, эрежеден тышкары

² Кигали түзөтүүсүнүн түп нускасын төмөнкү шилтемеден табууга болот <https://treaties.un.org/doc/Publication/CN/2016/CN.872.2016-Eng.pdf>.

³ Түзөтүүгө ылайык милдеттенмелер менен байланыштуу болууга макул болгон жана ал үчүн түзөтүү күчүнө кирген өлкө Кигали түзөтүүсүнүн тарабы болот.

Монреаль протоколу ОБЗны бара-бара кыскартуу жана климаттын өзгөрүшүнө каршы күрөшүү аркылуу озон катмарын калыбына келтирүү үчүн жол ачты. Түзөтүүгө ылайык, Тараптар ГФУну өндүрүүнү жана керектөөнү бара-бара кыскартып, ошонун өзү менен кылымдын аягына карата 0,5°Cга ысып кетүүнү болтурбоо мүмкүнчүлүгүн камсыз кылууга тийиш.

Монреаль протоколуна мурдагы бардык түзөтүүлөр дүйнөлүк колдоого ээ болгон. Түзөтүүнү алгачкы этапта ратификациялаган Тарап⁴ эң ириде тенденцияга башчылык кылган өлкө болуп калат, дүйнөнүн башка өлкөлөрү анын жолун жолдойт.

Тараптар Кигали түзөтүүсүн аткаруу учурунда жаңы технологияларды киргизген учурда, алар дүйнөлүк рынокто атаандаштыкта артыкчылыктарды ала алат. Альтернативдүү технологиялар дайыма пайдалуу жана алар түпкү продуктунун сапатын, анын ичинде энергиянын натыйжалуулук чөйрөсүн жакшыртууну камсыз кылат.

Кигали түзөтүүсү аркылуу Монреаль протоколу ГФУ үчүн жоопкерчиликти алат жана экологиялык жактан туруктуу дүйнөнү калыптандырууда башкы ролду ойнойт, мында, 2030-жылга чейин туруктуу өнүктүрүү максаттарына ылайык, эч ким сыртта кала албайт.

Монреаль протоколунун 5-статьясынын өлкөлөрү түзөтүүнү ишке ашырууда финансылык жана техникалык колдоого жеткиликтүүлүккө ээ болот. Түзөтүүнү ратификациялоодон дагы көптөгөн башка пайдалар бар.

Тараптар Кигали түзөтүүсүн кабыл алышынан пайдалар

5-статьянын алкагында аракеттенген, Кигали түзөтүүсүн ратификациялоого ниеттенип жаткан Тараптар үчүн айрым көрсөтмөлөр бар.

- **Финансылоо механизми:** Монреаль протоколунун 10-статьясы финансылык жана техникалык кызматташтыкты камсыз кылуу, анын ичинде технологияларды өткөрүп берүү үчүн, 5-статьянын алкагында аракеттенип жаткан Тараптарды колдоо үчүн, Протоколду сактоо үчүн финансылоо механизмдин белгилейт. Көп тараптуу фонд (КФ) Монреаль протоколунун 5-статьясынын алкагында аракеттенип жаткан Тараптардын макулдашылган кошумча чыгымдары үчүн жооп берет. Тараптардын 28-кеңешмеси 5-статьянын алкагында аракеттенип жаткан Тараптарды **КФ колдоосу жөнүндө бир катар орчундуу чечимдерди** киргизди.
- 5-статьянын алкагында аракеттенип жаткан Тараптар «ГФУ үчүн артыкчылыктарды тандоодо, тармактарды аныктоодо, технологияларды жана альтернативаларды тандоодо ийкемдикке ээ, ошондой эле милдеттенмелерге ылайык ГФУ боюнча өз стратегияларын иштеп чыгат

⁴ Ушул кыскача баяндаманын максаттары үчүн «Тараптар» термини ошондой эле эл аралык интеграция уюмдарын камтыйт. ЕС да экономикалык интеграциянын уюму болуп саналат.

жана киргизет, бул өлкөлөргө⁵ багытталган ыкмага ылайык алардын конкреттүү муктаждыктарына жана улуттук жагдайларына негизденет», - бул принцип КФнын колдонмосуна⁶ киргизилген.

- КФнын Аткаруу Комитети ГФУну керектөөнү жана өндүрүүнү азайтууну финансылоо боюнча колдонмону иштеп чыгууну сунуш кылган, ал экономикалык чыгымдардын чектерин⁷ камтыйт.
- Монреаль протоколуна⁸ ылайык ОБЗнын санын кыскартуу үчүн КФнын Аткаруу Комитетине финансылоо боюнча колдонмого конверсиялардын экинчи жана үчүнчү этабын финансылоого укугу бар ишканаларга Түзөтүүнү сактоого мүмкүндүк бере турган принциптерди киргизүү сунуш кылынган болчу, анткени алар биринчи конверсияны⁹ аткарып койгон.
- Уюштуруу түзүмүн чыңдоо, лицензиялоо жана импорт менен экспортко квоталар, Протоколдун 7-статьясы боюнча отчеттуулук, демонстрациялык долбоорлор жана ГФУдан этап-этабы менен баш тартуунун улуттук стратегияларын иштеп чыгуу боюнча ишти стимулдаштыруу үчүн колдоо көрсөтүлөт¹⁰.
- **Курчап турган чөйрөсүнүн температурасы жогору болгон өлкөлөр үчүн жеңилдиктер:** 5-статьянын алкагында аракеттенип жаткан Тараптар үчүн ГФУну этап-этабы менен жоюуга карата талаптардан курчап турган чөйрөсүнүн температурасы жогору болгон¹¹ учурдагы жеңилдиктер колдонулуучу даражадагы жеңилдиктери¹² бар.
- Тараптар макулдашкан ГФУларды керектөө деңгээлин канааттандыруу үчүн зарыл болгон өндүрүү же керектөө үчүн ГФУларды колдонуунун негизги жана кыйчалыш түрлөрү үчүн тышкары эрежелер сыяктуу **башка жеңилдиктер**¹³ да болушу мүмкүн. Ушундай потенциалдуу тышкары эрежелер үчүн механизмдер 2029-жылы каралмакчы.
- Эгерде 5-статьянын алкагында аракеттенип жаткан Тарап финансылоо технологияларын жана механизмдерин өткөрүп берүүнү туура эмес колдонуудан улам милдеттенмелерди аткарууга кудуретсиз болсо, бул аларга карата чараларды Тараптардын Кеңешмесинде кабыл алуу боюнча процесстин башталышына алып келиши мүмкүн.

⁵ XXVIII/2 Чечимдин 13-параграфын караңыз.

⁶ XXVIII/2 Чечимдин 14-параграфын караңыз.

⁷ XXVIII/2 Чечимдин 10-параграфын караңыз.

⁸ XXVIII/2 Чечимдин 18-параграфын караңыз.

⁹ «Алгачкы өзгөртүп түзүүлөр» - булар Көп тараптуу Фонддон тикелей же кыйыр, жарым-жартылай же толук колдоону эч качан албаган ишканалардын төмөн же нөлдүк ГЫПсы (глобалдык ысып кетүү потенциалы) бар альтернативаларга өтүшү, анын ичинде гидрофторуглероддорго өз ресурстары менен өткөн уюмдар. XXVIII/2 Чечимдин 18-параграфын, (а) пунктчасын караңыз.

¹⁰ XXVIII/2 Чечимдин 20,21-параграфтарын караңыз.

¹¹ Азыркы учурда XXVIII/2 Чечимде көрсөтүлгөн курчап турган чөйрөнүн температурасы жогору болгон учурдагы жеңилдик.

¹² Монреаль протоколунун 5-статьясын, 8-параграфын жана (g) пунктчасын караңыз.

¹³ XXVIII/2 Чечимдин 38,40-параграфтарын караңыз.

- Тараптар милдеттенмелерди сакташын камсыз кылуу үчүн Монреаль протоколун Жүзөгө ашыруу боюнча комитет¹⁴ соттон тышкары, тирешпеген жана стимулдаштыруучу түрдө аракеттенет. Эреже катары, Жүзөгө ашыруу боюнча комитет КФнын Аткаруу комитетинин жыйналыштарына катышат, ал эми Аткаруу комитетинин Төрагасы жана Төрагасынын орун басары Жүзөгө ашыруу боюнча комитеттин жыйналыштарына байкоочу катары катышат жана бири-бирине жардам берет^{15,16}.
- 5-статьянын алкагында аракеттенип жаткан, ГФУну бара-бара төмөндөтүүнү тез баштаган Тараптарга кошумча финансылык жардам берилет. Кигалиде жолугушканга чейин, 16 донор өлкөдөн келген топ Фондду кийинки толтурганга чейин эле КФны 27 млн. АКШ доллары менен камсыз кылууга өз ниеттери жөнүндө билдирди. Ошондой эле процесс Кигали түзөтүүсүнүн тез старт алуусун финансылоо үчүн 53 млн. АКШ доллары жөнүндө билдирген донор уюмдардын тобу тарабынан энергиянын натыйжалуулугун финансылоо менен коштолушу мүмкүн.

Сооданы жөнгө салуунун жоктугу

Монреаль протоколунун 4-статьясы Протоколдун катышуучусу болбогон өлкөлөр менен Тараптардын жөнгө салынуучу заттарды соодалашын чектейт. 4-статья күчүнө киргенде¹⁷, Кигали түзөтүүсү Тараптардын жана ушул Кигали түзөтүүсүнүн Такраптары болуп саналбаган мамлекеттердин ортосунда ГФУну соодалоону чектейт. Бул тиешелүү соода чектөөлөрү күчүнө киргенге чейин түзөтүүнү ратификациялоого мамлекеттер үчүн стимул бар экендигин билдирет.

Өткөндөгү эскирген технологияларды калтыруу

Кигали түзөтүүсүнүн Тарабы болуп саналбаган өлкөлөр эскирген технологияларды колдоно алышы жана өз процесстерин жана жабдууларын жаңылоо мүмкүнчүлүгү болбошу жана, ошентип, экономикалык пайдасы болбостон иштеши мүмкүн. Бул ГФУну соодалоону башкаруунун протоколдук каражаттары колдонулганга чейин эле Кигали түзөтүүсүнүн Тарабы болуп саналбаган өлкөлөрдүн өнөр жайы үчүн экспорттук рынокторду жоготууга алып келет, бул болсо жакын тармактарда эң жаңы технологияларды пайдаланууга тоскоолдук кылат.

¹⁴ Монреаль протоколунун 8-статьясына ылайык, IV / 5 чечимге ылайык сактабай коюу жол-жобосу кабыл алынган, ал ошондон бери өзгөртүлгөн эмес. Бул чечимдин натыйжасында Аткаруу боюнча комитет түзүлгөн.

¹⁵ Жүзөгө ашыруу боюнча комитеттин кеңешмесинин иши жөнүндө баяндама, UNEP / OzL.Pro./ ImpCom / 26/5, 51-параграф.

¹⁶ КФнын Катчылыгы жана Аткаруу агенттиктери ошондой эле Жүзөгө ашыруу боюнча комитеттин жыйналыштарына байкоочу катары катыша алат жана Комитеттин кароосунда турган өлкөлөргө алар көрсөтүп жаткан техникалык жана финансылык жардамдын абалы жөнүндө маалымат берет.

¹⁷ Түзөтүүнүн Протоколун бери болгондо 70 Тарап ратификациялаган шартта Кигали түзөтүүсүнүн соода чектөөлөрү 2033-жылдын 1-январынан тартып күчүнө кирет. Андай болбогон учурда соода чектөөлөрү 70-өлкө ратификациялоону жүргүзгөндөн кийин 90-күнү күчүнө кирет.

Ишке ашыруудагы ийкемдүүлүк

Түзөтүү Тараптарга ГФУнун айрым түрлөрү, өнөр жай, технологиялар жана альтернативалар үчүн жеке өз артыкчылыктарын белгилеп, өздөрүнүн муктаждыктарына жана кызыкчылыктарына ылайык келгидей түрдө ГФУну керектөөнү бара-бара төмөндөтүү үчүн жетиштүү убакытты жана мүмкүнчүлүктү берүү үчүн өз милдеттенмелерин аткарууда Тараптарга айрым ийкемдикти берет.

Түзөтүү ГФУну толук жойбойт – ал айрым учурларда ГФУнун айрым түрлөрүн пайдаланууну улантууга жол берет.

Минималдуу кошумча чыгымдар учурунда катышуу

Демейде туруктуу кеңешмелерди өткөрүү менен эл аралык жаратылышты коргоо келишимин ратификациялоо ушул жолугушууларга даярданууга жана катышууга мамлекет тарабынан кошумча чыгымдарды талап кылат. Бирок өлкөлөр Кигали түзөтүүсүн ратификациялоо учурунда эл аралык жолугушууларга кыйла чыгым боло бербейт, анткени ал Монреаль протоколунун бир бөлүгү болуп саналат жана мамлекеттердин басымдуу көпчүлүгү анын жыйналыштарына дайыма катышат. 5-статьянын Тараптары кеңешмелерге Монреаль протоколунун Максаттуу фондунун колдоосу менен катышат.

Кигали түзөтүүсүнүн катышуучусу болуп калуу үчүн талап кылынган чыгымдар

Административдик чыгымдар төмөнкүлөрдү камтыйт:

- ГФУдан этап-этабы менен баш тартууга жетишүү үчүн учурдагы мыйзамдарды адаптациялоо же жаңыларын киргизүү;
- ГФУну ага киргизүү үчүн ОБЗнын импортун жана экспортун лицензиялоо тутумун кеңейтүү;
- ГФУнун импортун/экспортун контролдоого тиешелүү кошумча милдеттерди аткаруу үчүн бажы кызматкерлери үчүн талап кылынышы мүмкүн болгон ар кандай практикалык чараларды киргизүү;
- ГФУну учурдагы керектөөнүн жана өндүрүүнүн баяндамасы;
- Түзөтүүгө ылайык отчеттуулук үчүн ресурстарды түзүү; жана
- ГФУдан этап-этабы менен баш тартуу стратегиясын, анын ичинде милдеттенмелерди аткаруу мониторингин иштеп чыгуу.

Азыркы учурда ГФУ муздатуучу түзүлүштөрдө жана абаны кондиционирлөөдө, аэрозолдордо, өрттөн коргоочу жабдууларда, изоляциялык көбүктү өндүрүүдө колдонулат – андыктан аны пайдалануудан бара-бара баш тартуу экономика үчүн татаал милдет болушу мүмкүн. Ошол эле учурда, эгерде Тараптар ГФУну бара-бара төмөндөтүүнү натыйжалуу жана таасирдүү түрдө аткарууну кааласа, чыгымдар болбой койбойт жана, албетте, мында 5-статьянын алкагында аракеттенип жаткан Тараптар үчүн КФНын колдоосу жеткиликтүү болот.

5-статьянын алкагында аракеттенбеген Тараптар Бириккен Улуттар Уюмунун төгүмдөрүнүн ондоп-түзөлгөн шкаласын жолдоп, КФга көмөктөшөт. 5-статьянын алкагында аракеттенип жаткан жана аракеттенбеген Тараптар Катчылыктын жолугушууларын жана ишин уюштуруу үчүн Монреаль протоколунун Максаттуу фондуна көмөктөшөт.

4. Ратификациялоо жана күчүнө кириши

Ратификациялоо, кабыл алуу жана бекитүү

Мамлекет Кигали түзөтүүсүнүн милдеттенмелерине төмөнкүдөй ыкмалар менен: түзөтүүнү ратификациялоо, кабыл алуу же бекитүү жолу менен макул боло алат.

«Ратификациялоо» эл аралык актыны¹⁸ билдирет, ал аркылуу мамлекет эл аралык деңгээлде келишим боюнча милдеттенмелерди аткарууга өзүнүн макулдугун берет. Ратификациялоо өзүнө ратификациялоо жөнүндө документтерди аткарууну жана, Кигали түзөтүүсүнүн¹⁹ учурунда, бул документти БУУнун депозитарийинде²⁰ сактоону камтыйт. Түзөтүүнү кабыл алуу жана бекитүү ратификациялоого окшош, эл аралык деңгээлде²¹ мыйзамдуу күчкө ээ жана бирдей жол-жоболорду талап кылат.

Күчүнө кириши

Түзөтүү бул Тарап үчүн күчүнө кирмейинче, ал Тарап үчүн юридикалык жактан милдеттүү болуп саналбайт. Кигали түзөтүүсү күчүнө киришинин жана ал күчүнө киргенден кийин Түзөтүүнү ратификациялаган Тараптар үчүн Кигали түзөтүүсү күчүнө киришинин ортосундагы айырманы ажыратуу зарыл. Түзөтүү күчүнө кирмейинче ал толук юридикалык күчкө ээ эмес. Тараптар үчүн Түзөтүү күчүнө киргенге чейин ал боюнча Тараптар милдеттенмелер менен байланышпайт.

Түзөтүүнүн күчүнө кириши

Эрежеден тышкары учурду кошпогондо, түзөтүүнүн күчүнө кириши IV (1)-статья менен жөнгө салынат: Түзөтүүнү Монреаль протоколунун 20дан кем эмес Тарабы ратификациялаган шартта, ал 2019-жылдын 1-январында күчүнө кирет. Эгерде ушул датага карата жетиштүү ратификациялар болбосо, Түзөтүү 20-ратификациядан кийин 90-күнү күчүнө кирет.

Бул үчүн тышкары эрежелер VI (2)-статьяда келтирилген: Кигали түзөтүүсү боюнча сооданы жөнгө салуу боюнча жоболор Түзөтүүнү Протоколдун бери

¹⁸ Бул кыскача баяндамада «ратификациялоо» термини келишимди ратификациялоонун эл аралык актысы менен байланышкан улуттук жол-жоболор үчүн колдонулбайт, бирок айрыч учурларда бул термин кээде ошондой эле улуттук жол-жоболор үчүн колдонулат.

¹⁹ Бул ар кандай башка көп тараптуу келишимдерге, анын ичинде Монреаль протоколуну жана анын түзөтүүлөрүнө тиешелүү.

²⁰ «Депозитарийдин» маанисин алда канча кең-кесири түшүндүрүү үчүн ушул кыскача баяндаманын 6-бөлүмүн караңыз.

²¹ «Кабыл алуу же бекитүү» түшүнүктөрүн пайдалануу айрым өлкөлөргө эл аралык келишим боюнча милдеттенмелерге парламенттик макулдукту алуу боюнча конституциялык талаптардан арылуу мүмкүнчүлүгүн берүү үчүн киргизилген.

болгондо 70 Тарабы ратификациялаган шартта 2033-жылдын 1-январынан тартып күчүнө кирет. Эгерде ушул датага карата жетиштүү ратификациялар болбосо, анда соода жөнүндө бул жоболор ушул өлкө үчүн ал ратификациягандан кийин 90-күнү күчүнө кирет.

Өлкө үчүн күчүнө кириши

Эгерде өлкөлөр Түзөтүүнү ал күчүнө киргенге чейин ратификацияласа, алар түзөтүү күчүнө кирген учурда анын милдеттенмелери менен байланышкан болот. Эгерде өлкө Түзөтүүнү ал күчүнө киргенден кийин ратификацияласа, Түзөтүү бул өлкө үчүн ал ратификациялагандан кийин 90-күнү күчүнө кирет.

Убактылуу өтүнмө

Ар кандай Тарап ал 2J Статьясында баяндалган ар кандай контролдоо чараларын жана 7-статьядагы отчеттуулукту берүү боюнча тиешелүү милдеттенмелерди убактылуу колдоно тургандыгын билдире алышы үчүн Түзөтүүнүн V статьясында аны убактылуу колдонуу каралат. Ушундай ар кыл декларациянын практикалык натыйжасы мында болот: муну жасап жаткан Тарап өзүн арыз таандык болгон жоболор арыздын жана бул өлкөгө карата түзөтүү күчүнө киришинин ортосундагы мезгилде колдонулуп жаткан²² сыяктуу алып жүрөт.

5. Ратификациялоого жана күчүнө киришине даярдык көрүү боюнча кадамдар

Даярдануунун эмне кереги бар?

Тарап үчүн түзөтүү күчүнө кирген датадан тартып бул Тарап башка Тараптарга карата эл аралык-укуктук милдеттенмелерге ээ болот. Ошондуктан Тарап ушул датадан тартып өз милдеттенмелерин аткарууга кудуреттүү болушу маанилүү. Эгерде түзөтүү күчүнө кириши үчүн ал зарыл ички жоболорго жана макулдашууларга ээ болгонго чейин түзөтүү менен юридикалык жактан байланышкан болсо, ал өзүнүн эл аралык милдеттенмелерин бузат.

Атап айтканда, канааттандырылгы эмес ички мыйзамдар же адекваттуу эмес конституциялык чаралар эл аралык укукта Түзөтүүнү аткарбоо үчүн алгылыктуу актануу болуп саналбайт.

Ошондуктан өлкө үчүн түзөтүү күчүнө киргенден кийин ал өзүнүн эл аралык милдеттенмелерин аткара ала тургандыгына ал ишенимдүү болушу үчүн ал Түзөтүүнү ратификациялаганга чейин бир катар даярдануу кадамдарын аякташы маанилүү.

Бардык Тараптар түзөтүү бул өлкө үчүн күчүнө кирген датадан тартып ГФУну керектөөнү бара-бара кыскартуу графигин сактоого кудуреттүү болууга тийиш.

Даярдык талдоосу жана маалымат чогултуу

²² Келишимдерди убактылуу колдонуу эл аралык келишимдердин укугу жөнүндө Вена конвенциясынын 25-статьясы менен жөнгө салынат.

Ратификациялоонун алдында Кигали түзөтүүсүн аткаруу жана сактоо үчүн жооптуу болгон бир же бир нече жетектөөчү министрликтер, ведомстволор же органдар болууга тийиш. Монреаль протоколу үчүн координациялык борбор катары аныкталган уюм, мисалы, Кыргызстандын Озон Борбору ушундай ролду аткара алышы толук мүмкүн. Альтернатива катары, башка уюм, мисалы, КТКТЧМА, өзүнө жоопкерчилик ала алат.

Кигали түзөтүүсүн ратификациялоону пландаштырып жаткан Тарап төмөнкүлөрдү камсыз кылууга тийиш:

- Түзөтүүдөн келип чыккан милдеттенмелерди түшүнүүнү;
- ГФУну керектөөнүн жана өндүрүүнүн баяндамасын;
- башка даярдык талдоосун.

Түзөтүүгө ылайык Тараптын милдеттенмелерин түшүнүү

Кигали түзөтүүсүн ратификациялаган Тараптын өзөктүү милдеттенмелери болуп төмөнкүлөр саналат:

- Монреаль протоколуна түзөтүүлөр киргизилген, ага жаңы F тиркемеси киргизилген, анда эки топко бөлүнгөн ГФУлар саналып өткөн²³.
- 5-статьянын алкагында аракеттенип жаткан жана аракеттенбеген Тараптар F тиркемесинде саналган ГФУларды өндүрүүдөн жана керектөөдөн этап-этабы менен баш тартууга²⁴ тийиш.
- 5-статьянын алкагында аракеттенип жаткан жана аракеттенбеген Тараптар этап-этабы менен баш тартуунун ар түрдүү базалык жылдары жана графиктери менен эки топко бөлүнөт. Тараптардын Кеңешмеси ушул эки топко кайсы Тараптар кире тургандыгын аныктады²⁵.
- ГФУлар (F тиркемесиндеги), ошондой эле айрым гидрохлорфторуглероддор (C тиркемесиндеги ГХФУлар) жана хлорфторуглероддор (A тиркемесиндеги ХФУлар) үчүн глобалдык ысып кетүүнүн потенциалынын (ГЫП) сандары аныкталган.
- Көмүр кычкыл газынын эквиваленттери (CO₂-экв.) F тиркемесинин 2-тобуна кирген ГФУ-23тү өндүрүүнү, керектөөнү, импортоону жаратылыш экспорттоону, ошондой эле аларды керектөөнүн жана өндүрүүнүн жана абага чыгарылышынын деңгээлдерин өлчөө үчүн колдонулат.
- Базалык маалыматтар²⁶ ГФУ үчүн, ошондой эле ГХФУ үчүн өндүрүүгө жана керектөөгө таянуу менен эсептелген.

²³ II топтогу заттар- азырынча ГФУ-23 гана – заттардын абага чыгарылышынын отчеттуулугун берүү үчүн I топтогу заттарга караганда башкача иштетилет (киргизилген түзөтүүлөрү менен Протоколдун 7-статьясы, 3тер пункту); Жана заттардын абага чыгарылышы жана жок кылынышы үчүн бекитилген технологияны колдонуу (түзөтүүлөрү менен Протоколдун 2J-статьясы, 6 жана 7-пункттар).

²⁴ 2J-статья жана 5-статья, 8 qua пункту

²⁵ XXVIII / 2 Чечим, 1 жана 2-пункттар

²⁶ 2J-статья, 1-4-пункттар; 5-статья, 8 qua пункт, (c) - (g) пунктчалар

- ГФУ-23түн абага чыгарылышын төмөндөтүү бул практикалык жактан мүмкүн болгон даражада Тараптар жактырган технологияларды пайдаланууну талап кылат.
- 5-статьянын алкагында аракеттенип жаткан Тарап ал төмөнкүдөй кыска мөөнөттү канааттандырууга кудуреттүү эмесмин деп чечсе, анда ала аны 2021-жылдын 1-январына чейин создуктура ала тургандыгын кошпогондо, ГФУ үчүн импортту жана экспортту лицензиялоо тутуму 2019-жылдын 1-январына чейин²⁷ белгиленүүгө тийиш.
- Түзөтүүнү ратификациялабаган мамлекеттер менен соодага 2033-жылдын 1-январынан тартып тыюу салынууга тийиш.
- Курчап турган чөйрөсүнүн температурасы жогору болгон Тараптар тышкары эрежелерге укуктуу²⁸. Башка тышкары эрежелер²⁹ да каралат.
- Эгерде ГФУну өндүрүү жана керектөө жана ГФУ-23түн абага чыгарылышы боюнча мониторинг жана отчеттуулук зарыл болсо, алар талап кылынат.

ГФУну керектөөнүн жана өндүрүүнүн баяндамасы

Ратификациялаганга чейин баяндаманы жүргүзүү талап кылынбаганына карабастан, ГФУну өндүрүүнүн жана керектөөнүн баяндамасы Тарапка Түзөтүүнү сактоо үчүн зарыл болгон көптөгөн практикалык чараларды көрүүгө мүмкүндүк берет.

Финансылуу 5-статьянын алкагында аракеттенип жаткан Тараптарга ГФУну керектөөнү түгөлдөөнү жүргүзүү үчүн берилет жана алардын көпчүлүгү КФнын алкагында ишке ашырылды³⁰.

Баяндама (сурамжылоо):

- Таламдаш Тарапка ГФУну керектөөнүн тарыхый жана болжолдонгон тенденцияларын жана алардын тармактар жана чакан тармактар боюнча бөлүштүрүлүшүн жакшы түшүнүүгө жардам берүүгө;
- Тарапка ГФУлар жок кылынган жана жок кылына турган өзүнүн улуттук рынокторунун жалпыны камтыган баяндамасын берүүгө;
- ГФУ-23түн абага ар кандай чыгарылышын табууга;
- маалыматтарды чогултуу боюнча ишти жеңилдетүүгө; ошондой эле
- Тарапка бардык өндүрүштүк жана сервистик тармактарда алда канча көп пайдаланылуучу ГФУларды баалоо мүмкүнчүлүгүн берүүгө тийиш.

Башка алдын ала талдоо

²⁷ Эгерде 2018-жылдын 1-январынан кийин күчүнө кирген болсо, же күчүнө кирген датадан тартып үч айдын ичинде (4В статья, 2-bis пункт).

²⁸ 5-статьянын 5-пункту, (g) пунктча; XXVIII / 2 Чечим, 26-40-пункттар

²⁹ XXVIII / 2 Чечим, 38-40-пункттар

³⁰ КФнын Катчылыгы колдонмону даярдады, ал 5-статьянын алкагында аракеттенип жаткан өлкөлөрдө баяндаманы даярдоо жана биротоло жеткире иштеп чыгуу учурунда маалымдоочу маалымат катарында колдонулат: ОБЗнын альтернативаларынын баяндамасын даярдоо боюнча колдонмону караңыз (MLF/IACM.2016 / 2/21 2016-жылдын 23-августу)).

Башка алдын ала талдоо улуттук деңгээлде пайдалуу боло алат, мисалы, айрым өлкөлөр Кигали түзөтүүсүн ратификациялоодон чыгымдарды жана пайданы (улуттук деңгээлде) талдай алат.

Ишке ашыруу жана сактоо үчүн институционалдык негиздерди түзүү

Тараптардын юридикалык милдеттенмелери талап кылган натыйжаларга жетишүүгө көмөктөшүү үчүн адекваттуу институционалдык түзүм үчүн коомдун ар кандай деңгээлдеринде аракеттенген бүтүндөй бир катар ар башка уюмдар талап кылынат. Монреаль протоколу боюнча милдеттенмелерди аткаруу үчүн негизги институционалдык механизмдер азыр бардык Тараптарда бар жана төмөнкүлөрдү камтыйт:

- координациялык борборду аныктоону;
- бир нече министрликтердин ортосунда милдеттенмелерди жүзөгө ашыруу жана сактоо үчүн жоопкерчиликти бөлүштүрүүнү;
- киргизилип жаткан саясаттын жетекчиси катары конкреттүү кызмат адамдарын аныктоону;
- лицензиялоонун адекваттуу механизмдерин жана квоталар тутумун;
- эгерде бул зарыл болсо, ГФУну өндүрүү жана керектөө жана ГФУ-23түн абага чыгарылышы жөнүндө мониторингдин жана отчеттуулуктун адекваттуу механизмдерин; ошондой эле
- Протокол боюнча, анын ичинде аткарылышына көзөмөлдү жүзөгө ашыруучу бир же бир нече органдар жүзөгө ашыра турган мыйзамдардын сакталышын камсыз кылууну, анын ичинде бул зарыл болгон учурда санкцияларды киргизүүнү жана/же жазык сот өндүрүшүнүн башталышын.

Айрым өлкөлөргө Түзөтүүнү киргизүүгө жана сактоого даярдоо үчүн жардам керек болушу мүмкүн. Алар ратификациялоону пландаштыруу процессинде аларга кандай жардам зарыл экенин мүмкүн болушунча эрте кароого тийиш. 5-статьянын алкагында аракеттенип жаткан Тараптарга КФ аркылуу кыйла жардам берилет.

Ошондой эле ар кандай жаңы чараларга колдоону алуу, пландаштырылып жаткан аракеттердин мыйзамдуулугун жогорулатуу жана/же пайдалуу идеяларды пайдалануу үчүн Кигали түзөтүүсүн сактоого даярдоо процессине коомчулукту жана жарандык коомду тартуу акылга сыярлык. Жеке сектор ошондой эле алардын колдоосун алуу, даярдыкты жогорулатуу жана алардын тажрыйбасын пайдалануу үчүн ишке тартылууга тийиш. Тараптардын көпчүлүгү коомчулукту, жарандык коомду жана жеке секторду камтуу үчүн эмитен эле кадамдарды жасады жана Түзөтүү менен оң өз ара аракеттенүүнү камсыз кылуу, анын ичинде төмөнкүлөр аркылуу камсыз кылуу, үчүн бул байланыштарды пайдаланууга тийиш:

- Маалымдар болууну арттыруу боюнча чараларды көрүү;
- Таламдаш министрликтердин, ведомстволордун жана уюмдардын тизмесин аныктоо жана иштеп чыгуу; ошондой эле

- Таламдаш уюмдар менен туруктуу өз ара аракеттене турган улуттук координациялык же жетектөөчү комитетти же кандайдыр-бир башка органды түзүү.

Улуттук мыйзамдарды даярдоо жана кабыл алуу

Монреаль протоколун 197 Тарап ратификациялаган. Бул Тараптардын көпчүлүгүндө Протокол талап кылган контролдоо чараларын жүзөгө ашыруу үчүн мыйзамдар болууга тийиш экендигин билдирет. Мындан Кигали түзөтүүсүн жүзөгө ашыруу максатында Тараптардын көпчүлүгү үчүн бул мыйзамдарды адаптациялоо өтө зарыл экендиги келип чыгат. Бул режимди кеңейтүүнү билдирет, ал ошондой эле ГФУну контролдоо үчүн озонду бузуучу заттарды жөнгө салат.

Башка зарыл чаралар

Кигали түзөтүүсүн ишке ашыруу үчүн мыйзамдарды адаптациялоону же кабыл алууну төмөнкүдөй натыйжаларга жетишүү үчүн бир катар башка чаралар толуктоо керек:

- ГФУнун импортун жана экспортун ГФУ үчүн импортко жана экспорко квоталар менен лицензиялоонун иштеп жаткан тутуму;
- ГФУну өндүрүү жана керектөө тармагы жөнүндө маалыматтар жана ГФУ-23түн абага чыгарылышы жөнүндө айрым маалыматтар;
- ГФУдан этап-этабы менен баш тартуунун, зарылчылыкка жараша, айрым этаптарга бөлүнгөн стратегиясы.

6. Ратификациялоо жөнүндө акт

Өлкө даяр болору менен ратификациялоо процессинин өзү да башталышы мүмкүн. Бул процесстин бир нече кадамы болот.

Ратификациялоо жөнүндө чечимди кабыл алуу үчүн жооптуу адамдар менен өз ара аракеттенүү

Эреже катары, тышкы иштер министрликтеринин алкагында, эреже катары, кызмат адамдарынын тобу (жумушчу топ) келишимдерди ратификациялоо жөнүндө жана ратификациялоо үчүн зарыл болгон кадамдарды координациялоо жөнүндө чечимдерди кабыл алуу үчүн жооп берет. Ратификациялоо процессин баштоо үчүн Кигали түзөтүүсү боюнча саясатты жүргүзүп жаткан кызмат адамдары алар менен байланышууга тийиш.

Ратификациялоо үчүн саясий ыйгарым укуктар белгиленүүгө тийиш. Ратификациялоого карай алып баруучу улуттук процесстер татаал же талабы катуу болушу мүмкүн, андыктан аларды этияттык менен жолдоо маанилүү. Ратификациялоого карата талаптар алгылыктуу экенине жана зарыл убакыт жана ресурстар бар экенине ынануу үчүн жумушчу топ менен өз учурунда консультация жүргүзүп туруу максатка ылайык.

Ратификациялоо жөнүндө документти даярдоо жана ага кол коюу

Ички мыйзам чыгаруу жол-жоболору жана чечимдерди кабыл алуу процесстери аяктагандан кийин жумушчу топ ратификациялоо жөнүндө документти даярдайт. Жумушчу топ ошондой эле зарыл макулдашууларды жана кол коюуларды уюштурат. Ратификациялоо жөнүндө документке мамлекет же өкмөт башчысы, тышкы иштер министри же бул максат үчүн расмий дайындалган³¹ башка адам кол коюшу мүмкүн.

Ратификациялоо жөнүндө документти депозитарийде сактоо

Монреаль протоколунун депозитарийи болуп Нью-Йорктогу Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысы саналат³². Ратификациялоонун эл аралык жол-жобосунун укуктук талаптарын канааттандыруу максатында ратификациялоо документтери депозитарийге сактоого тапшырылууга тийиш³³.

³¹ Расмий дайындоо «толук ыйгарым укуктар» деп аталуучу документ тарабынан жасалат: Эл аралык келишимдердин укугу жөнүндө Вена конвенциясынын 2 (1) (с) статьясын караңыз.

³² Озон катмарын коргоо жөнүндө Вена конвенциясынын 20-статьясынын 1-пунктун караңыз. БУУнын Башкы катчысы ошондой эле Монреаль протоколунун депозитарийи болуп саналат.

³³ Озон катмарын коргоо жөнүндө Вена конвенциясынын 13-статьясын караңыз.

Монреаль протоколуна карата Кигали түзөтүүсү жөнүндө көп берилүүчү суроолор

1. Кигали түзөтүүсү деген эмне?

Кигали түзөтүүсү – бул Озон катмарын бузуучу заттар боюнча Монреаль протоколуна карата түзөтүү. Ал Монреаль протоколунун Тараптарынын 28-жолугушуусунда (MOP28) 2016-жылдын 15-октябрында Кигалиде, Руанда, кабыл алынган. Түзөтүүгө ылайык, кубаттуу парник газдары – гидрофторуглероддор (ГФУ), Протокол тарабынан контролдоноучу жана бара-бара кыскартылууга тийиш болгон заттардын тизмесине кошулат.

2. Кигали түзөтүүсүнүн күтүлгөн таасири кандай болот?

Түзөтүү Монреаль протоколунун алкагында ГФУну этап-этабы менен жокко чыгарат. Озонду бузуучу заттарды алмаштыруучу катары ГФУну пайдалануу тез өсөт. ГФУну керектөөнү төмөндөтүү 2100-жылга карата температуранын 0,5 градус Цельсийге жогорулашын болтурбоого мүмкүндүк берет, мында озон катмарын коргоо улантылат деп болжолдонууда.

3. Кигали түзөтүүсү кандай иштейт?

Түзөтүүгө ылайык, Монреаль протоколунун Тараптары 2040-жылдардын аягына карата ГФУну колдонууну бара-бара 80-85 пайызга кыскартууга тийиш. Алгачкы кыскартуулар өнүккөн өлкөлөрдүн көпчүлүгүндө 2019-жылга карата күтүлүп жатат. Өнүгүп келаткан өлкөлөрдүн көпчүлүгү алардын ГФУну керектөөнүн деңгээлин азайтуу мисалын – 2024-жылы, ал эми алардын айрымдары 2028-жылы жолдомокчу. ГФУну керектөөнү кыскартуунун макулдашылган графигинин майдабараттары жөнүндө кең-кесири маалымат 1-таблицада келтирилген:

1-таблица. 5-статьянын алкагында аракеттенип жаткан жана аракеттенбеген Тараптар үчүн ГФУну керектөөнү бара-бара төмөндөтүүнүн графиги.

	А5-статьянын тараптары (өнүгүп келиткан өлкөлөр) – 1-топ	А5-статьянын тараптары (өнүгүп келиткан өлкөлөр) – 2-топ	А5-статьядан тышкары тараптар (өнүккөн өлкөлөр)
Баштапкы формула	2020-2022-жылдарга карата ГФУну орточо керектөө + гидрохлорфторуглероддор (ГХФУ) базалык деңгээлинин 65%ы	2024-2026-жылдарга карата ГФУну орточо керектөө + ГХФУнун базалык деңгээлинин 65%ы	2011-2013-жылдарга карата ГФУну орточо керектөө + ГХФУнун базалык деңгээлинин 15%ы *
Токтотуу	2024	2028	-
1-кадам	2029 – 10%	2032 – 10%	2019 – 10%
2-кадам	2035 – 30%	2037 – 20%	2024 – 40%
3-кадам	2040 – 50%	2042 – 30%	2029 – 70%
4-кадам	-	-	2034 – 80%
Чеги	2045 – 80%	2047 – 85%	2036 – 85%

* Беларусь, Россия Федерациясы, Казакстан, Тажикстан, Өзбекстан үчүн, ГХФУну базалык керектөөнүн 25%ы жана кыскартуунун ар түрдүү алгачкы эки этабы (1): 2020-жылы 5%га жана (2) 2025-жылы 35%га.

Эскертүүлөр:

1. *1-топ: 5-статьянын алкагында аракеттенип жаткан Тараптар 2-топко кирбейт*

2. *2-топ: Бахрейн, Индия, Иран Ислам Республикасы, Ирак, Кувейт, Оман, Пакистан, Катар, Сауд Аравиясы жана Бириккен Араб Эмираттары.*

3. *2022-жылы жана ар бир беш жылда технологиялардын баяндамасы*

4. *5-статьянын алкагында аракеттенип жаткан Тараптар, 2-топ, үчүн 2028-жылы токтотконго чейин эки жыл мурда кийинкиге калтыруу жөнүндө маселени кароо үчүн, тиешелүү тармактарда жогоруда аныкталган босоголук деңгээлдин өсүшүн эске алуу үчүн 2028-жылга чейин төрт-беш мурдагы технологиялардын баяндамасы.*

4. Кигали түзөтүүсүн кабыл алган соң кийинки кадамдар кайсылар?

Түзөтүүнүн депозитарийи, Бириккен Улуттар Уюмунун Башкы катчысы, 2016-жылдын 23-ноябрында депозитарийдин билдирмесин Монреаль протоколунун Тараптарынын тышкы иштер министрлери үчүн Бириккен Улуттар Уюмунун бардык алты тилинде Монреаль протоколуна карата Кигали түзөтүүсүнүн күбөлөндүрүлгөн көчүрмөлөрү менен бирдикте жарыялады. Бул билдирмеден кийин, азыркы учурда, Тараптар Түзөтүүнү ратификациялоо максатында улуттук деңгээлде зарыл кадамдарды жасап жатат.

5. Ратификациялоо деген эмне?

«Ратификациялоо» (же кабыл алуу, же жактыруу) – бул Тарап келишим менен байланышта болууга макул экендигин ырастоо үчүн ал эл аралык келишимде жасаган аракет. Түзөтүү күчүнө кириши үчүн Монреаль протоколуна карата Кигали түзөтүүсүн 20дан кем эмес Тарап ратификациялоосу талап кылынат.

Тараптар ал аркылуу түзөтүүнү ратификациялаган процесс өзүнө төмөнкүдөй кадамдарды камтыйт:

1. Биринчиден, Тарап, өзүнүн конституциялык макулдашууларында көрсөтүлгөндөй, ага эл аралык деңгээлде түзөтүүнү ратификациялоо жагынан алга илгерилөөгө мүмкүндүк берүү үчүн улуттук деңгээлде зарыл кадамдарды жасайт.

2. Андан соң Тарап ратификациялоо (же кабыл алуу, же жактыруу) жөнүндө документти аткарат. Документте өкмөт Түзөтүүнү ратификациялай тургандыгы жана анын жоболорун сактоого милдеттене тургандыгы жөнүндө билдирүү камтылат.

3. Кийинчерээк Тарап тиешелүү түрдө таризделген ратификациялоо (же кабыл алуу, же жактыруу) жөнүндө документти Депозитарийге сактоого тапшырат. Бул түп нуска документти колуна тапшыруу аркылуу же түздөн-түз почта

аркылуу же өлкөнүн Бириккен Улуттар Уюмундагы Туруктуу өкүлчүлүгү аркылуу жасалат.

КӨҢҮЛ БУРУҢУЗДАР: ратификациялоо, кабыл алуу же бекитүү жөнүндө документтер Озон боюнча катчылыкка сактоого тапшырылбайт.

6. Кигали түзөтүүсү күчүнө кириши үчүн эмне талап кылынат?

Кигали түзөтүүсүн Монреаль протоколунун бери болгондо 20 Тарабы ратификациялаган шартта ал 2019-жылдын 1-январында күчүнө кирет. Эгерде бул шарт ушул датага карата аткарылбаса, Түзөтүү аны 20-Тарап ратификациялаган датадан кийин 90-күнү күчүнө кирет.

7. Өлкө Кигали түзөтүүсүн ратификациялоо, кабыл алуу же жактыруу жөнүндө документти тапшырганын же жоктугун кантип билүү керек?

Бириккен Улуттар Уюмунун Келишимдер жыйнагынын веб-сайтында эл аралык келишимдерди, анын ичинде Кигали түзөтүүсү ратификациялоонун статусу жөнүндө бүткүл маалымат камтылат. Озон боюнча катчылык да ратификациялоонун статусун өзүнүн [веб-сайтына](#) жарыялайт.

8. Өлкө бул жол-жобону кайсы мезгилге чейин аткарууга тийиш?

Монреаль протоколунун Тараптары Кигали түзөтүүсүн ратификациялоону 2019-жылга карата түзөтүүнү толук киргизүүнү камсыз кылуу үчүн мүмкүн болушунча тезирээк жүргүзүүгө тийиш.